

Михаил
Афанасјевић
Булгаков

Сабрана проза

4

:: Морфијум :: Живот господина
Де Молијера :: Позоришни
роман ::

Превела
Нада Узелац

БУКФЛ

1.

Давно су још паметни људи приметили да је срећа као здравље: кад је ту, човек је и не примећује. Али кад прођу године – среће се радо сетиш, о како је се сетиш!

Што се мене тиче, ја сам, како се то сад показало, био срећан 1917. године, у зиму. Незаборавна, бурна година, с мећавама!

Мећава која је почела, шчепала ме је као парченце поцепаних новина и из тешке забити однела у срески град. Велика ствар, срески град, нема шта! Али ако је неко, попут мене, преседео зиму у снегу, а лето у једноличним и ретким шумама, и то годину и по дана, не одсуствујући ни један једини дан, ако је неко отварао пакет с новинама од претходне недеље с таквим лупањем срца с каквим љубавник сав срећан отвара плави коверат, ако је неко превалио 18 врста да би стигао на порођај у саоницама, у које се коњи упрежу један за другим, онда ће ме он, по свој прилици, разумети.

Нема ничег пријатнијег од петролејске лампе, али ја сам за електрику!

И ево, најзад сам их поново угледао, те чаробне електричне сијалице! Главна улицу градића добро је утабана сељачким саоницама, улица у којој су, пленећи поглед, висиле – фирма с чизмама, златна переца, црвене заставе, слика младог човека са свињским, дрским очима и потпуно неприродном фризуром, која је означавала да се иза стаклених врата налази локални Базил, који ће вас за 30 копејки обријати у свако доба, осим у празничне дане, којима обилује моја отаџбина.

До дана данашњег прође ме језа кад се сетим Базилових пешкира, таквих пешкира од којих ми стално пред очима искрсава страница немачког уџбеника о кожним болестима, на којој је веома јасно приказан тврди шанкр на бради неког грађанина.

Али чак ни ти пешкири не могу да баце сенку на моје успомене!

На раскрсници је стајао жив милиционер, у прашњавом излогу назирали су се плехови с тесно збијеним редовима колача с жућкастоцрвеним кремом, сено је прекривало трг, ходали су, возили се и разговарали људи, у киоску су продавали јучерашње московске новине, које су доносиле потресне вести, недалеко одатле примамљиво су пиштали московски возови, надгласавајући се. Једном речју, била је то цивилизација, Вавилон, Невски проспект.

О болници и да не говоримо. Имала је хируршко одељење, интерно, инфективно, акушерско. У болници се налазила операциона сала, у њој је блистао аутоклав, славине су се преливале попут сребра, столови отварали своје спретне шапе, зубе и шрафове. Болница је имала главног лекара, три лекара-асистента (не рачунајући мене), лекарске помоћнике, акушерке, болничарке, апотеку и лабораторију. Лабораторију, замислите само! С Цајсовим микроскопом, с изванредном залихом боја.

Тресао сам се и јежио, био сам опхрван утисцима. Много дана протекло је док се нисам навикао на то да се у једносратним болничким зградама с децембарским сумраком, као по команди, пале електрична светла.

Она су ме заслепљивала. У кадама је хучала и клокотала вода, а дрвени, истрошени термометри зарањали су у њих и пливали по њима. С дечијег инфективног одељења по цео дан допирало је јечање, чуо се танушан жалостан плач, промукло грготање...

Болничарке су трчкарале, хитале...

Тешко бреме спало ми је с душе. Више на себи нисам носио судбинску одговорност за све што се догоди на свету. Ни-

сам био крив за укљештену килу и нисам се тресао кад су стизале саонице, доносећи жену с попречним положајем плода, нису ме се тицала гнојна запаљења плућне марамице, која су захтевала операцију... Први пут осетио сам се као човек чији опсег одговорности има одређене границе. Порођаји? Молим, ено тамо – ниска зграда, ено тамо – последњи прозор, прекривен белом газом. Тамо је лекар-акушер, симпатичан, гојазан, с ријим брчићима и ћелав. То је посао за њега. Саонице, окрећите према прозору с газом! Сложени прелом – главни лекар-хирург. Запаљење плућа? – На интерно одељење, код Павела Владимировича.

Ах, тај величанствени механизам велике болнице, у којој све иде организовано, као по лоју! Попут новог шрафа по унапред узетој мери и ја сам се укључио у апарат и преузео дечије одељење. И дифтерија и шарлах су ме исцедили, заокупили ми дане. Али само дане. Почео сам да спавам ноћу, јер се под мојим прозорима више није чуло злослутно ноћно куцање, које би могло да ме дигне и одвуче у таму и суочи с опасношћу и неминовношћу. Увече сам почео да читам (наравно, првенствено о дифтерији и шарлаху, а затим, из неког разлога, с необичним занимањем и Фенимора Купера) и у правом смислу схватио вредност и лампе изнад стола, и сивкастог угљевља на подметачу самовара, и чај који се хладио, и сан, после бесаних годину и по...

Тако сам био срећан 17. године, у зиму, добивши премештај у срески град из тешке завејане забити.

2.

Пролетео је месец, за њим други, и трећи, прохујала је 17. година и полетео фебруар 18. године. Навикао сам се на свој нови положај и мало-помало почео да заборављам свој забити крај. Из сећања је избледела зелена лампа са шиштањем петролеја, усамљеност, сметови... Незахвалник! Заборавио сам свој борбени положај, на ком сам се сâм, без ичије подршке,

борио с болестима, сопственим снагама и као јунак Фенимора Купера извлачио се из најчудноватијих ситуација.

Ту и тамо, додуше, кад бих легао у постељу с пријатном мишљу о томе како ћу зачас заспати, некакви одломци сећања пролетали би ми кроз свест која се већ губила. Зелени пламичак, треперави фењер... шкрипа саоница... кратко јечање, затим мрак, потмуо хук мећаве у пољу... Затим би се све то окренуло на тумбе и нестало...

„Питам се, ко ли тамо сад ради на мом месту?... Неко сигурно ради... Млад лекар, попут мене... Па, добро, ја сам своје одрадио. Фебруар, март, април... па, да кажемо, и мај – и мом стажирању је крај. Дакле, крајем маја растаћу се од свог блиставог града и вратићу се у Москву. И, ако ме револуција узме под своје крило – мораћу, вероватно, још да путујем... али, у сваком случају, свој рејон више у животу нећу видети... Никад... Престоница... Клиника... Асфалт, светла...”

Тако су текле моје мисли.

„... А, ипак, добро је што сам био неко време у том рејону... Постао сам одважан... Не плашим се... Шта све нисам лечио?! Заиста? А?... Душевне болести нисам лечио... Јер... вероватно... не, молим вас... А агроном је тад био мртав пијан... И ја сам га лечио, и то прилично неуспешно... Пијаначко лудило...

А зашто то није душевна болест? Требало би да ишчитам психијатрију... Ма нек иде дођавола... Неком приликом, касније, у Москви... А сад, првенствено, о дечијим болестима... и још о дечијим болестима... и посебно о оној мучној дечијој рецептури... Фуј, дођавола... Ако је детету 10 година, рецимо, колико пирамидона може да му се одједном да? 0,1 или 0,15?... Заборавио сам. А ако му је три године?... Само о дечијим болестима... и ни о чему више... доста је било невероватних случајности! Збогом, рејону мој!... И због чега ми тај рејон тако упорно вечерас долази у мисли?... Зелени пламичак...

Уосталом, с њим сам се раздужио за цео живот... Е, доста је... На спавање.“

– Ево писма. Послали су по неком...

– Дајте га овамо.

Болничарка је стајала код мене, у предсобљу. Капут с излизаним оковратником био јој је пребачен преко белог мантила са жигом. Са сиве, јефтине коверте топио се снег.

– Ви данас дежурате у амбуланти? – упитах ја, зевајући.

– Ја.

– Нема никог?

– Не, празно је.

– У случају... (развалио сам уста од зевања и због тога сам речи изговарао немарно) – да неког довежу... обавештите ме... Лећи ћу да спавам...

– Добро. Могу да идем?

– Да, да. Идите.

Отишла је. Врата су зашкрипала, а ја сам, лупајући ципелама, отишао у спаваћу собу, успут ружно и укриво цепајући прстима коверат.

Унутра се налазио дугуљаст, изгужван формулар с плавим печатом мог рејона, моје болнице... Незаборавни формулар...

Осмехнуо сам се.

„Баш занимљиво... цело вече размишљао сам о рејону и, ево, он се сам јавља да подсети на себе... предосећање.“

Испод печата, мастиљавом оловком био је исписан рецепт. Латинске речи, неразумљиве, прецртане ...

– Ништа не разумем... нејасан рецепт... – промрмљао сам и упилио у реч „morphini...“ Шта је то што је необично у овом рецепту?... Ах, да... четворопроцентни раствор! Ко још преписује четворопроцентни раствор морфијума?... Због чега?!

Окренуо сам лист и зевање ме је прошло. На другој страни листића, мастилом, тромим, развученим рукописом било је написано:

„11. фебруара 1918. године

Драги collega!

Извините што пишем на папирићу. Немам папир при руци. Тешко сам се и гадно разболео. Нема ко да ми по-

могне, а ја и не желим да тражим помоћ ни од кога осим од Вас.

Већ други месец сам у Вашем бившем рејону, знам да сте Ви у граду и то прилично близу мене.

У име нашег пријатељства и студентских дана молим Вас да што пре дођете код мене. Макар на дан. Макар на сат. И ако Ви кажете да ми нема наде, повероваћу Вам... А можда и могу да се извучем?... Да, можда још могу да се извучем!... Хоће ли ме огрејати нада? Ником, молим вас, не говорите о садржају овог писма.“

– Марја! Овог часа пођите у амбуланту и позовите ми дежурну болничарку... како се зове?... Е, заборавио сам... Укратко, дежурну, ону која ми је малочас донела писмо. Што пре!

– Одма’.

Неколико тренутака касније болничарка је стајала преда мном и снег се топио с олињале мачке, која је послужила као материјал за оковратник.

– Ко је донео писмо?

– А не знам ја. С брадом. Задругар је он. У град је путовао, каже.

– Хм ... па, идите. Не, чекајте. Зачас ћу написати цедуљу за главног лекара, однесите, молим вас, и вратите ми одговор.

– У реду.

Моја цедуља главном лекару:

„13. фебруар 1918.

Поштовани Павеле Иларионовичу. Само што сам добио сам писмо од свог друга с универзитета, доктора Пољакова. Он се налази у Гореловском, мом бившем рејону, потпуно сам. По свему судећи, тешко се разболео. Сматрам својом дужношћу да га посетим. Ако дозволите, сутра ћу на један дан предати одељење доктору Родовичу и отићи до Пољакова. Човек је беспомоћан.

С поштовањем,
др Бомгард“

Одговор главног лекара:

„Поштовани Владимире Михајловичу, идите.
Петров“.

Вече сам провео над возним редом железнице. До Горелова је могло да се стигне на следећи начин: кренути сутра у два сата московским поштанским возом, прећи 30 врста железничком пругом, изаћи на станици Н, а одатле двадесет две врсте прећи саоницама до Гореловске болнице.

„Уз мало среће, бићу у Горелову сутра увече – размишљао сам, лежећи у постељи. – Од чега се разболео? Од тифуса, запаљења плућа? Ни од једног, ни од другог... Да је тако, једноставно би написао: „Разболео сам се од запаљења плућа“. А овамо, збркано, помало неискрено писмо... „Тешко... и гадно сам се разболео...“ Од чега? Од сифилиса? Да, нема сумње, од сифилиса. Запрепашћен је... крије... плаши се... А каквим ћу коњима, питам се, са станице отићи до Горелова? Ћорави су то посла кад на станицу стигнеш у сумрак, а даље немаш чиме... Ма, не. Наћи ћу већ начина. Наћи ћу некога с коњима на станици. Да пошаљем телеграм да он пошаље коње! Узалуд! Телеграм ће стићи дан после мене... Та неће телеграм ваздухом у Горелово да одлети. Чекаће на станици, док се не укаже прилика да га пошаљу по неком. Знам ја то Горелово! Ах, права недођија!“

Писмо на формулару лежало је на ноћном сточићу у светлосном кругу лампе, а поред њега била је сапутница раздражујуће несанице, начичкана опушцима, пепељара. Превртао сам се на изгужваном чаршаву и зловоља ми се полако увлачила у душу. Писмо је почело да ме нервира.

У ствари: ако није ништа акутно, него је, рецимо, сифилис, због чега онда сам не дође овамо? Због чега ја морам кроз мећаву да се пробијам до њега? Зар за једно вече могу да га излечим од луеса? Или од рака једњака? Ама какав сад рак! Он је две године млађи од мене. Двадесет пет му је година... „Тешко...“ Сарком? Писмо је неумесно, хистерично. Такво писмо, од којег онај ко га прими може да добије мигрену... И ево је, јавља се. Стеже ми жилу на слепоочници...

Ујутру се пробудиш, дакле, и од жиле она почне да се пење на теме, као оклоп стегне пола главе и увече мораш да гуташ пирамидон с кофеином. А како је на саоницама с пирамидоном? Мораћу од помоћника да узмем бунду за пут, смрзнућу се сутра у свом капуту... Шта је то с њим?... „Нада ће огрејати...“ тако се у романима пише, а не у озбиљним лекарским писмима!... Само да заспим, само да заспим... Да не мислим више о томе. Сутра ће све бити јасно... Сутра.“

Окренуо сам прекидач и у трен ока мрак је прогутао моју собу. Само да заспим... Жила кљуца... Али ја немам права да се љутим на човека због бесмисленог писма, а да не знам у чему је ствар. Човек има своју муку, и ево пише другом. Онако како уме, како разуме... И ружно је због мигрене, због узнемирености, осуђивати га, макар и у мислима... Можда то није ни неискрено ни романескно писмо. Нисам га, Серјошу Пољакова, видео две године, али одлично га се сећам. Увек је био веома разборит човек... да. Дакле, снашла га је некаква невоља... и жила ме је попустила... Очигледно, сан надлази. Какав је механизам сна?... Читао сам у физиологији... али ствар је нејасна... не разумем шта значи сан... Како мождане ћелије тону у сан?!... Не разумем, у поверењу то кажем. И из неког разлога, сигуран сам да ни сам састављач физиологије, такође, није баш потпуно сигуран... Једна теорија вреди колико и друга... Ево, Серјошка Пољаков у зеленом капуту са златним дугмадима стоји изнад стола од цинка, а на столу леш...

Хм, да... па то је сан...

3.

Туп, туп... Бум, бум, бум... Аха... Ко? Ко? Шта?... Ах, неко лупа, ах, дођавола, лупа... Где сам? Шта сам ја?... У чему је ствар? Да, у свом сам кревету... Због чега ме буде? У праву су, дежуран сам.. Пробудите се, докторе Бомгарде.

Ево, Марја лупа на врата да отворим. Колико је сати? Пола један... Ноћ. Спавао сам, значи, само један сат. А мигрена? Ту је. Ево је!

На вратима неко тихо закуца.

– О чему се ради?

Одшкринуо сам врата трпезарије. Лице болничарке погледало ме је из мрака и одмах сам приметио да је бледо, да су очи исколачене, узнемирене.

– Кога су довели?

– Доктора из Гореловског рејона – промукло и гласно одговори болничарка – доктор је пуцао у себе.

– По-ља-ко-ва? Није могуће! Пољакова?

– Презиме не знам.

– Ето ти сад... Одмах, одмах долазим. А ви трчите до главног лекара, будите га, из ових стопа. Кажите да га хитно зовем у амбуланту.

Болничарка полете – и бела мрља изгуби се из вида.

Два минута касније, љута мећава, сува и бритка, ошинула ме је по образима на трему, задигла ми пешеве капута, заледила преплашено тело.

У прозорима амбуланте горело је бело и немирно светло. У трему, у облаку снега, сударио сам се с главним лекаром који се суштио исто где и ја.

– Ваш? Пољаков? – упита хирург, кашљуцајући.

– Ништа не разумем. Очигледно, он – одговорих ја и ми улетесмо у амбуланту.

С клупе нам је у сусрет устала умотана жена. Познате очи уплакано су ме погледале испод рубова смеђе мараме. Препознао сам Марју Власјевну, акушерку из Горелова, моју одану помоћницу на порођајима у Гореловској болници.

– Пољаков? – упитах ја.

– Да – одговори Марја Власјевна – страхота, докторе, путовала сам, тресла се цео пут, само да га доведем...

– Кад?

– Јутрос, у саму зору – мрмљала је Марја Власјевна – до-трчао је чувар, каже... „Код доктора се чуо пуцањ у стану...”

Под лампом, која је бацала слабо, злослутно светло лежао је доктор Пољаков и од првог погледа на беживотне, као од камена, потплате ваљенки, само од себе стегло ми се срце.

Скинули су му капу – и помолила се слепљена, влажна коса. Моје руке, болничаркине и руке Марје Власјевне, разлете су се изнад Пољакова и испод капута се појавила бела газа с разливеним жуто-црвеним мрљама. Груды су му се једва подизале. Опицао сам пулс и задрхтао, пулс ми се губио под прстима, постајао танак као конач и прекидао честим и неуждначеним трептајима. Већ се хирургова рука пружиала према рамену, хватала бледо тело прстима на надлактици, да би му убризгала камфор. Тад рањеник растави слепљене усне, и на њима се појави танак млаз крви, он једва помери попла-веле усне и проговори сувим, славим гласом:

– Пустите камфор. Ђаво га однео.

– Не говорите – одговори му хирург и зари жуто уље под кожу.

– Срчана кеса је, вероватно, повређена – прошапута Марја Власјевна, чврсто се ухвати за ивицу стола и загледа се у неизмерне рањеникове капке (очи су му биле затворене). Сивољубичасте сенке, као сенке у смирај дана, постајале су све изражајније у удубљењима крај ноздрва, и капљице зноја, ситне као жива, почеле су да избијају по тим сенкама.

– Револвер? – упита хирург, а образ му задрхта.

– Браунинг – промрмља Марја Власјевна.

– Е-ех – одједном, наизглед гневно и љутито, рече хирург и изненада се удаљи, одмахнувши руком.

Ја сам се уплашено окренуо према њему, не схватајући. Иза мојих рамена помолише се још нечије очи. Дошао је још један лекар.

Пољаков је одједном искривио уста као кад сањив човек хоће да отера досадну муву, а затим је доња вилица почела да му се помера као да му је нешто застало у грлу и хоће то да прогута. Ах, ономе ко је видео језиве ране од револвера или пушке, добро је познат тај покрет! Марја Власјевна болно се намрштила, уздахнула.

– Доктора Бомгарда... – једва чујно изусты Пољаков.

– Ево ме – прошапутах ја, а глас зазвуча нежно тик уз његове усне.

– Свеска је за вас... – пригушено и још слабије узврати Пољаков.

Тад отвори очи и подиже их према невеселој таваници амбуланте, која је почела да ишчезава у мраку. Као да су тамне зенице почеле да се изнутра пуне светлошћу, беоњаче су постале некако прозачне, плавичасте. Очи су му се зауставише у висини, затим се замутише и изгубише ту кратко-трајну лепоту.

Доктор Пољаков је умро.

*

Ноћ је. Праскозорје. Лампа необично бљешти, због тога што град спава и електрике има напретек. Унаоколо мук, а тело Пољакова је у капели. Ноћ је.

На столу, испред очију црвених од читања лежи отворен коверат и папирић. На њему пише:

„Драги друже!

Нећу да вас чекам. Одустао сам од лечења. Нема за то наде. Ни да се мучим не желим више. Доста сам напора уложио. Друге упозоравам: будите опрезни с белим кристалима, који се растварају у 25 делова воде. Превише сам се у њих уздао, а они су ме упропастили. Свој дневник вам поклањам. Увек сте ми деловали као човек радознао и љубитељ људских сведочанстава. Ако вас занима, прочитајте историју моје болести.

Збогом. Ваш С. Пољаков.“

Додатак великим словима:

„Молим да за моју смрт никога не окривљујете.

Лекар Сергеј Пољаков.

13. фебруара 1918. године“.

Уз писмо самоубице налазила се обична свеска с корицама од црног, воштаног платна. Прва половина страница била је из ње истргнута. У преосталој половини биле су кратке забе-

лешке, у почетку оловком или мастилом, читким, ситним рукописом, а на крају свеске мастиљавом оловком и дебелом црвеном оловком, рукописом немарним, рукописом дрхтавим, с мноштвом скраћеница.

4.

„ ... 7. год, 20. јануара.¹

... и веома ми је драго. И хвала Богу: што већа забит, то боље. Људе не могу очима да видим, а овде никакве људе и не виђам, изузев болесних сељака. Али они ваљда ничим не могу да позледе моју рану? И друге су, уосталом, исто као и мене, распоредили по рејонима. Цела моја генерација, која није потпадала под војну обавезу (резервисти 2. позива, генерација 1916.), распоређена је по земствима. Уосталом, то никог и не занима. Од пријатеља сам сазнао само за Иванова и Бомгарда. Иванов је изабрао Архангелску губернију (ствар укуса), а Бомгард, како је говорила моја помоћница, седи у забитом рејону попут мог, три округа од мене, у Горелову. Хтео сам да му пишем, али сам се предомислио. Не желим ни да виђам људе ни да се чујем с њима.

21. јануар

Мећава. Ништа страшно.

25. јануар

Какав блистав залазак. Мигренин – смеса antipyrin-а соф-
fein-а и ас. citric.

У прашковима по 1,0... може ли по 1,0?... Може.

3. фебруар

Данас сам добио новине за прошлу недељу. Нисам их читао, али ипак ме је вукло да погледам позоришну рубри-

¹ Очигледно, 1917. година – др Бомгард.

ку. „Аида“ се давала прошле недеље. Значи, она се попела на узвишење и певала: „Мој драги пријатељу, дођи код мене...“

Глас јој је необичан и баш је чудно да је тако јасан, грандиозан глас, дат тако злој ситној душици...

(Овде је прекид, истргнуте су две или три странице.)

... наравно, недолично је, докторе Пољаков. Па и глупо је попут гимназијалца осути простачке псовке на жену због тога што је отишла! Неће више да живи с тобом и – отишла је. И крај. Како је све једноставно, у суштини. Оперска пева-чица упознала се с младим лекаром, живела с њим годину дана и отишла.

Да ли бих је убио? Убио бих је! Ах, како је све глупо, бесмислено. Безнадежно!

Нећу да размишљам. Нећу...

11. фебруар

Мећава за мећавом... Засипа ме! Из вечери у вече сам самцијат. Упалим лампу и седим. Дању још и виђам људе. Али радим механички. Привикао сам се на посао. Није тако страشان као што сам раније мислио. Уосталом, много ми је помогло службовање за време рата. Ипак нисам сасвим неук дошао овамо.

Данас сам први пут извео окрет.

Дакле, три особе овде су закопане испод снега: ја, Ана Кириловна – помоћница-акушерка и асистент. Они (по-моћн. персонал) живе у дворишној кућици. А ја сам сам.

15. фебруар

Ноћас се догодила занимљива ствар. Спремао сам се да легнем, кад ме је одједном заболело у пределу желуца. И то како! Хладан зној облио ми је чело. Ипак, морам да приметим, наша медицина – сумњива је наука. Из ког разлога човека, који нема апсолутно никакво обољење ни желуца, ни црева (апенд., нпр.), коме су бубрези и јетра савршени, коме црева функционишу сасвим нормално, ноћу спопадну такви болови да почиње да се превиија у кревету?

Стењући, довукао сам се до кухиње у којој спава куварица са својим мужем, Власом. Власа сам послао по Ану Кириловну. Ова је ноћу дошла код мене и била је принуђена да ми убризга морфијум. Каже да сам потпуно позеленео. Од чега?

Наш помоћник ми се не допада. Недружељубив је, а Ана Кириловна веома је драга и културна особа. Чудим се томе да ова, још млада жена, може да живи сама самцијата у овом завејаном гробу. Муж јој је у немачком заробљеништву.

Не могу довољно да нахвалим оног ко је први из главица мака добио морфијум. То је истински добротинитељ људског рода. Болови су престали седам минута после убризгавања. Занимљиво: болови су надирали као плима, без икаквог предах, тако да сам скроз губио дах, као да су ми у стомак забили усијану полуку и сврдлали њом. Око четири минута после убризгавања почео сам да разликујем надирање бола у таласима.

Било би веома добро кад би лекар имао могућности да на себи провери многе лекове. Сасвим другачије би схватао њихово деловање. После инјекције, први пут после неколико месеци, спавао сам дубоко и чврсто – и не помишљајући на ону која ме је преварила.

16. фебруар

Данас ме је Ана Кириловна у амбуланти питала како се осећам и казала ми да први пут за све ово време види да нисам намргођен.

– Зар сам ја намргођен?

– Још како – одлучно одговори она и убаци да је изненађена тиме што увек ћутим.

– Па такав сам човек.

Али то је лаж. Био сам веома веселе нарави, све до своје породичне драме.

Сумрак пада рано. Сâм сам у стану. Увече сам осетио бол, али не јак, као траг јучерашњег, негде иза грудне кости. Страхујући да се не понови јучерашњи напад, самом себи убризгао сам у бутину један сантиграм.

Бол је готово тренутно престао. Добро је што је Ана Кириловна оставила бочицу.

18.

Четири инјекције није ништа страшно.

25. фебруара

Чудна је та Ана Кириловна! Као да ја нисам лекар. 1 1/2 шприца = 0,16 *morph*.? Да.

1. март

Докторе Пољакове, будите опрезни!
Глупости.

*

Сумрак је.

Али, ево, већ има пола месеца како се у мислима ниједном нисам вратио жени која ме је преварила. Мотив из њене улоге Амнерис сасвим ме је напустио. Веома сам поносан због тога. Ја сам – мушкарац.

*

Ана К. постала је моја тајна жена. Другачије није ни могло да буде. Ми смо заточени на пустом острву.

*

Снег се променио, постао некако сивкаст. Љутих мразева више нема, али се међаве повремено враћају...

*

Први минут: осећај додир на врату. Овај осећај постаје врео и разлива се. Следећег минута одједном пролази хладан талас испод ребара, а одмах за њим мисли постају необично јасне и осећа се налет радног елана. Апсолутно сва непријатна

осећања нестају. То је највиша тачка испољавања духовне снаге човека. И да ме није искварило медицинско образовање, рекао бих да човек може нормално да ради тек после инјекције морфијума. У ствари: шта, ког ђавола, представља човек ако и најмања неуралгија може да га потпуно избаци из седла!

*

Ана К. се плаши. Умирио сам је, рекавши јој да још од детињства имам огромну снагу воље.

2. март

Гласине о нечем грандиозном. Наводно, свргли су Николаја II.

*

На спавање одлазим веома рано. Око девет.
И слатко спавам.

10. март

Тамо је револуција. Дани су се продужили, а сутон се некако заплавио.

Такве снове у зору још никада нисам уснио. То су дво-струки снови.

Уз то, основни је, рекао бих, стакласт. Прозрачан.

И ето – видим страшно осветљену позоришну рампу, из ње букти разнобојна трака светала. Амнерис, лепршајући зеленим пером, пева. Оркестар, сасвим неземаљски, необично је звонак. Усталом, то не могу да опишем речима. Једном речју, у нормалном сну музика је нечујна... (у нормалном? А питање је, какав је сан нормалнији! Усталом, шалим се...) нечујна, а у мом сну чује се божанствено. И главно је то што својом вољом могу да појачам или утишам музику. Сећам се, у „Рату и миру“ описано је како Пећа Ростов у полусну доживљава такво исто стање. Лав Толстој је чудесан писац!

А сада о прозрачности; дакле, кроз преливајуће боје Аиде појављује се, сасвим стварно, ивица мог писаћег стола, који се види с врата кабинета, лампа, углачан под и, пробијајући се кроз таласе оркестра Бољшег театра, чују се јасни кораци, који газе пријатно, као тихе кастањете.

Значи – осам сати – то Ана К. долази код мене да ме пробуди и јави шта се догађа у чекаоници.

Она и не претпоставља да није потребно да ме буди, да чујем све и да могу с њом да разговарам.

И такав експеримент извео сам јуче:

Ана: – Сергеје Васиљевичу...

Ја: – Чујем вас... (музици тихо – „јаче“),

Музика – велики акорд.

Дис...

Ана: – Преглед је заказало двадесет људи.

Амнерис (пева).

Усталом, то на папир не може да се пренесе.

Да ли су шкодљиви ови снови? О, не. После њих устајем снажан и чио. И добро радим. Чак сам постао и заинтересован, а раније тога није било. Па није ни чудно, све моје мисли биле су усредсређене на моју бившу жену.

А сад сам спокојан.

Спокојан сам.

19. март

Ноћас сам се посвађао с Аном К.

– Нећу више да припремам раствор.

Почео сам да је наговарам:

– Глупости, Анусја. Па, зар сам ја дете?

– Нећу. Страдаћете.

– Па, како год хоћете. Схватите, имам болове у грудима!

– Лечите се.

– Где?

– Идите на одмор. Морфијум није за лечење. (затим је размислила и додала). – Не могу себи да опростим што сам вам онда припремила другу бочицу.

- Па шта, јесам ли ја морфиниста?
- Да, ви постајете морфиниста.
- Дакле, ви нећете да донесете?
- Не.

Тад сам први пут открио у себи непријатну склоност да се љутим и, што је главно, да вичем на људе кад нисам у праву.

Уосталом, то није било одмах. Отишао сам у спаваћу собу. Погледао. На дну флашице једва нешто течности. Увукао сам у шприц – испало је четврт шприца. Бацио сам шприц, замало што га нисам разбио, и задрхтао. Подигао сам га пажљиво, осмотрио – ниједне напрслине. Преседео сам у спаваћој соби двадесетак минута. Излазим – ње нема.

Отишла је.

Замислите – нисам издржао, отишао сам код ње. Покуцао сам на осветљен прозор њене дворишне кућице. Изишла је на трем, умотана у мараму. Ноћ је била тиха-претиха. Снег сипак. Негде далеко на небу мирисало је на пролеће.

– Ана Кириловна, будите љубазни, дајте ми кључеве од апотеке.

Она прошапута:

– Не дам.

– Другарице, будите љубазни, дајте ми кључеве од апотеке. Говорим вам као лекар.

Видим у сумраку како се променила у лицу, постала веома бледа, а очи упале, утонуле, поцрнеле. И она ми одговори гласом од кога ми је у души заиграла туга.

Али ту ме је опет спопао бес.

Она:

– Због чега, због чега ви тако говорите? Ах, Сергеје Василевичу, ја то – због тога што ми вас је жао.

И одмах ослободи руке испод мараме и ја видим да су јој кључеви у рукама. Значи, изашла је пред мене и понела их.

Ја (грубо):

– Дајте кључеве!

И истргао сам јој их из руке.

И пошао ка болничкој згради, која се беласала, по трулим, расклиматаним даскама.

У себи сам кипео од беса, и то највише због тога што апсолутно ништа не знам о томе како се припрема раствор морфијума за убризгавање под кожу. Ја сам лекар, а не лекарска помоћница!

Ишао сам и тресао се.

И чујем: за мном је, као веран пас, кренула и она. И нежност ме обузе, али сам је угушио. Окренух се и, искезивши се, рекох:

– Направићете или не?

И она одмахну руком као да нема излаза, „свеједно је“, и тихо одговори:

– Дајте, направићу...

Сат времена касније био сам у нормалном стању. Разуме се, замолио сам да ми опрости због несхватљиве грубости. Ни сам не знам шта се са мном догодило. Некад сам био учтив човек.

Моје извињење примила је необично. Клекла је, привила се уз моје руке и говори:

– Не љутим се на вас. Не. Сад ми је већ јасно да сте пропали. Већ ми је јасно. И себе проклињем због тога што сам вам онда припремила инјекцију.

Умирио сам је како сам знао, убедивши је да она с овим нема ништа, да сам сâм одговоран за своје поступке. Обећао сам јој да ћу од сутрашњег дана озбиљно почети да се одвицавам, смањујући дозу.

– Колико сте сад убризгали?

– Права ситница. Три шприца једнопроцентног раствора. Ухватила се рукама главу и ућутала.

– Ма не узрујавајте се!

У ствари, ја разумем њену забринутост. У ствари, *morphium hydrochloricum* је гадна ствар. На њега се брзо човек навикне. Али зар је ништавна навика исто што и морфинизам?...

... Истину говорећи, та жена једина је мени одана особа, у правом смислу моја. И, у ствари, требало би да ми буде

жена. Ону сам заборавио. Заборавио. А ипак хвала морфију-
му на томе...

8. април 1917.

Ово је мучење.

9. април

Пролеће је ужасно.

*

Ђаво у бочици. Кокаин – то је ђаво у бочици!

Његово дејство је следеће:

Кад се убризга један шприц двопроцентног раствора готово тренутно наступа стање спокојства, које одмах прераста у стање усхићења и блаженства. И то траје само минут-два. Затим све ишчезава без трага, као да га није ни било. Почињу болови, ужас, мрак. Пролеће грми, црне птице прелећу с једне голе гране на другу, а у даљини, својом изломљеном, црном чекињом пружа се шума у небо, и иза ње, захватајући четвртину неба, букти први пролећни залазак сунца.

Корацима мерим самотну, празну, велику собу свог докторског стана, по дијагонали, од врата до прозора, од прозора до врата. Колико таквих шетњи могу да направим? Петнаест или шеснаест – не више. А онда морам да се окренем и одем у спаваћу собу. На гази лежи шприц с бочицом. Узимама га и немарно пребрисавши јодом избодену бутину, забијам иглу под кожу. Никаквог бола нема. О, напротив: унапред уживам у еуфорији, која само што ме не обузме. И ево је, обузима ме. То знам по томе што се звуци хармонике, на којој, радујући се пролећу, свира стари Влас у трему, искидају, промукли звуци хармонике, који потмуло улећу кроз стакло до мене, претварају у анђеоске гласове, а груби басови у меховима који се надимају, брује као небески хор. Али један трен и кокаин се у крви, по некаквом тајанственом закону, који није описан ни у једном уџбенику из фармаколо-